Fjeld-Ljom

Gratis avis!
Bli medlem av Pressemuseet Fjeld-Ljoms venner!

September 2018

Kulturminnedagene 2018:

Typisk norsk - ikke bare norsk

Kulturminnedagene 2018 med knalltema: Typisk norsk — ikke bare norsk

Dette er et stikkord som høver usedvanlig godt på avishuset ved Hyttelva. Huset med trykkerivirksomhet er typisk norsk. Lokalavisen har lenge vært et etterlengtet innslag i norsk hverdag. Fremdeles er antall lokalaviser stort. Etter en viss reduksjon på grunn av sammenslåing og økt krav til inntjening og teknologi med stor kapasitet egnet for store opplag, ser vi at nye lokale aviser og medier dukker opp.

Avisen har alltid hatt stor betydning både nasjonalt og ikke minst lokalt. Et viktig organ for informasjon og ikke minst diskusjon og meiningsutveksling med stor betydning for lokaldemokratiet.

Bare en hadde en boktrykker, gjerne også ei handsetterske, kunne det produseres avis og få sine meininger ut til et større publikum. Slik kunne Fjeld-Ljom se dagens lys i 1886, Olaf Olsen Berg kunne boktrykkerkunsten og ville ha ut sine meininger.

Avishuset ved Hyttelva 1917

JOHAN GUTENBERG

Lokalavisen er typisk norsk men sjølsagt ikke bare norsk Grunnlaget ble lagt av salig Johan Gutenberg, da han, sammen med flere andre, fant opp boktrykkerkunsten og trykte sine første trykksaker ca. 1440. Det knytter seg en del mystikk til hans oppvekst oog utdanning. Fødselsåret er ukjent, men er slått fast til å være 1400.

Omkring 1450 var Gutenbers eksperimenter kommet så langt at han med sats og trykk kunne produsere enkeltbladtrykk, som avlatsbrev, kalendere og små bøker, men også større bøker, ikke minst bibler på latin.

BLYLEGERING

Han utviklet en metode for å støpe løse typer, og sette tekst med disse. Gutenberg støpte typene i en blylegering han selv utviklet (rent bly er for mjukt), trykte med oljebasert trykkfarge, og fant opp en egen presse til denne prosessen. Blylegeringen består av bly, tinn og antimon, og kalles for grafisk bly. Den første masseproduserte boken som ble trykket i Gutenbergs trykkeri, var Bibelen på latin (ca. 1455) — kjent under navn som Biblia Latina eller «Gutenbergbibelen».

Boktrykkerkunsten spredte seg fort og fikk stor betydning for Martin Luther og gjennomføringen av reformasjonen. Det var mulig å produsere løpesedler på løpende band!

Grunnlaget for avisproduksjon var lagt. Norges første avis som fremdeles kommer ut var Adresseavisen i Trondheim i 1767.

OLAF OLSEN

Så vi har god grunn til å takke tyske Johan Gutenberg og norske Olaf Olsen, som utdannet seg til boktrykker og tok med seg utstyret og kom til Røros, først i Fjeldposten, men fra 1886 i hans egen avis, Fjeld-Ljom. I 1891 flyttet han inn i avishuset ved Hyttelva, der avisen holdt til , til den gikk inn. Men avishuset med den gamle teknikken består. Der trykkes det en gang i året avis på gammelmåten. Der kan du oppleve den hektiske stemningen når avisen skal på gata, i en spesiell lukt av bly, tinn, antimon, olje og svette!

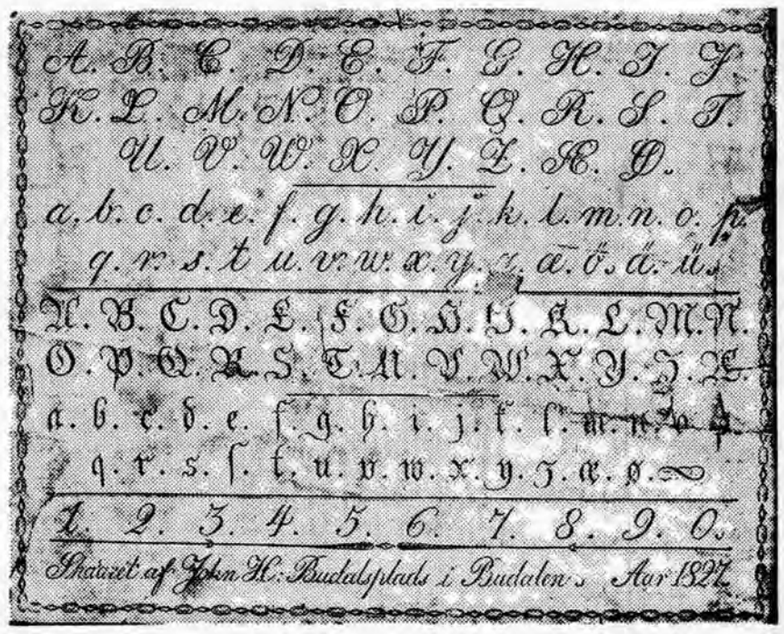

De første trykk i rørosfjellene

Fjeld-Ljom var ikke den første avisa på Røros, da den startet i 1886. Boktrykker Andreas Halvorsen etablerte Bergstadens første boktrykkeri i 1868, og utga avisa Fjeldposten. Men allerede 40 år før dette trykte en talentfull treskjærer i Budalen sine egne bokstaver på papir.

John Hansen Budalsplads (1798—1874) var en treskjærer av øskjer, tiner og dåser. I åra 1825—1831 skar han også bokstaver i treplater. Noen ganger gravert inn i treet, andre ganger sto bokstavene ut fra treplata — i relieff. Fra disse ble det tatt avtrykk på papir. Rett og slett en primitiv form for boktrykking, beslektet med blokkbøkene fra tida før Gutenberg oppfant prinsippet med «løse typer».

Budalsplads skar ikke hele tekster på disse treplatene, men alfabeter. Det var gotiske alfabeter og det var latinske alfabeter,både de store og de små bokstavene, samt tallrekka. Tre litt ulike trykk er kjent: to er datert 1827 og ett 1831.

Alfabettrykkene ble trolig brukt i skoleundervisningen Tidligere hadde almueskolen i Norge bare drevet leseopplæring, men i 1827 ble også skriveopplæring innført. Det var en satsing på skolen i disse åra.

Bokstavene er dyktig utført. Selv om han trolig skar i langveden, har han klart å få med svært fine detaljer. Bokstavene er i tråd med tidas alminnelige skriftformer, men vitner likevel om et godt øye for skrift.

Det er sannsynlig at han trykte det selv. Uten en trykkpresse kan det ha foregått ved å føre en tung trerulle over papiret, som lå over den svertede trykkformen.

Budalsplads etterlot seg en håndskrevet bok med sine håndverksteknikker. Her leser vi at han ved bokstavskjæring kunne bruke lokale tresorter som bjerk og svartor. Prøvetrykk av bokstavene ble tatt på skiver av tørket tresopp (kjuker), fordi det måtte spares på papiret!

Ingen av disse treplatene er bevart, men enkelte plater der bokstavene er gravert inn i treet henger som veggpryd i private hjem i området. Det er god grunn til å minnes denne skriftkunstneren og boktrykkpioneren fra Rørosfjellene.

Les mer om John Hansen Budalsplads på typografi.org

Torbjørn Eng

Radikal markedsføring

«Arbeiderpressens oppgave er å hindre at arbeiderne synker ned i likegladhet» forkynte Rørosavisa Arbeidets Rett på fremtredende plass, på første side, 16. september 1918

I en artikkel med tilknytning til, stortingsvalget samme år, skriver «Retten» at det er for liten interesse og offervilje for avisen blandt arbeidere og arbeiderbønder i distriktet. Dette mener avisen beror på en undervurdering av pressens veldige betydning i klassekampen.

«Vi må aldri tro at sosialismen blir virkelighet uten at arbeiderklassen mobiliserer sine krefter og holder sine våpen kvasse og blanke», skriver avisen, med en viss referanse til den russiske revolujon. Men redaktøren uttrykker samtidig håp om at en revolusjon i Norge skal gå for seg på en betydelig penere måte, og ikke med de samme midler som bolsjevikene grep til.

Avisen konkluderer med at «Retten» kan og må inn i alle «småkårshjem», i kampen for sosialismen som verden etter avisens mening fremfor alt trenger.

I dag oppleves nok dette som en noe original form for markedsføring overfor mulige nye aboonnenter av avisen, enten den nå heter Arbeidets Rett elutvilsomt mye mer politiske på den tiden.

Arbeiderne må ikke synke ned i likegladhet , mente redaktøren i «Retten».

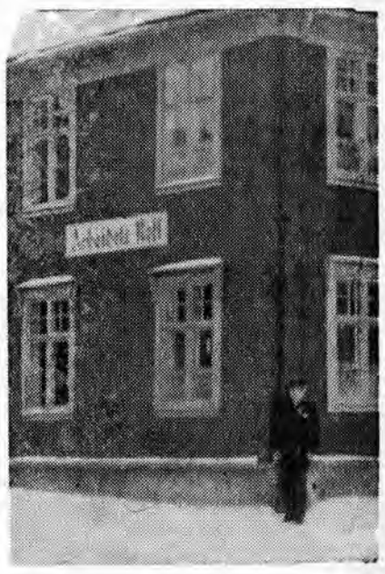

Pressemuseet Fjeld-Ljoms venner inviterer

Kulturminnedagene 2018

Lørdag 8. september kl. 11-15

Typisk norsk. Opplev et levende avishus med produksion av avis i b lysats.
Kom til avishuset ved Hyttelva. Et unikt teknisk og intellektuelt kulturminne.

Vi trenger flere gode venner av Pressemuseet Fjeld-Ljom!!!

Pressemuséet
Fjeld-Ljom.

I redaksjonen:
Ragnar Løkken – Per Hvamstad – Jan Erik Øvergård
Gunnar Tronesvold – Torbjørn Eng – Arvid Rotbakken
Carl Peter Løken
Klisjeer: Kemigrafia.no Per Oskar Andersen

Sats og trykk:
Pressemuseet Fjeld-Ljom

Fjeld-Ljom 2018

Det er en stor glede og fornøyelse å kunne presentere høstens utgave av Fleld-Ljom. Nok en gang har de gamle maskinene og dugnadsgjengen vår vært i stand til å produsere avis på gammelmåten med blysats. Avisen du holder i handa er et unikt produkt, maken til avishus med teknisk utstyr og kompetente medarbeidere må en lete lenge etter. Det er gjennomført systematisk vedlikehold og supplering av det tekniske utstyret og ikke minst opplæring av nye dugnadsmedarbeidere. Det er økende interesse for det gamle typograffaget. Handsettersker, en viktig krumtapp i gammel avisproduksjon, er på nytt på plass i avishuset. Fjeld-Ljoms posisjon som et unikt teknisk og intellektuelt kulturminne er vesentlig styrket de siste åra.

Denne gang er det spesielt grunn til å understreke verdien av frivillg innsats og ønske representanter for friviligheten ved norske museer velkommen til Røros. Forbundet for norske museumsvenner inviterer til årsmøte, seminar og utveksling av erfaring og å drøfte viktige satsningsområder. For Forbundet er det viktig å styrke bevisstheten om den frivillige innsatsen, sørge for at den blir lagt merke til, verdsatt og får sin plass i museumsorganiseringa. Et positivt samarbeid må sikres. Uten frivillig innsats er det ikke mulig å drive en så omfattende virksomhet som norske museer driver.

At produksjon av avis og samling av museumsvenner faller sammen med årets kulturminnedag var et lykketreff. Årets tema *Typisk norsk – ikke bare norsk* høver svært godt på den virksomheten som Pressemuseet Fjeld-Ljoms venner driver i avishuset ved Hyttelva. Lokalavisene er et gammelt og viktg innslag i norsk samfunnsliv. De har betydd svært mye for lokal debatt og engasjement og har økt på i antall i den seinere tid med ny og moderne lettvinn teknologi. Våre gamle forgjengere hadde en langt vanskeligere prosess. Lokalavisen er typisk norsk, men uten utenlandsk teknologi – tysk, engelsk og amerikansk – hadde det ikke vært mulig å etablere seg som avisutgiver. Fjeld-Ljoms grunnlegger, Iver Olsen Berg, var boktrykker. Han kunne faget, hadde utstyret og kunne derfor starte sin egen avis, men uten innsats fra handsetterskene og lokale bidragsytere hadde det ikke blitt noe resultat.

Røros fikk tidlig lokalaviser, og kan i 2018markere 150 års jubleum for Fjeldposten.

Notis i Fjeld-Ljom ble til boka om Sina og Betsy

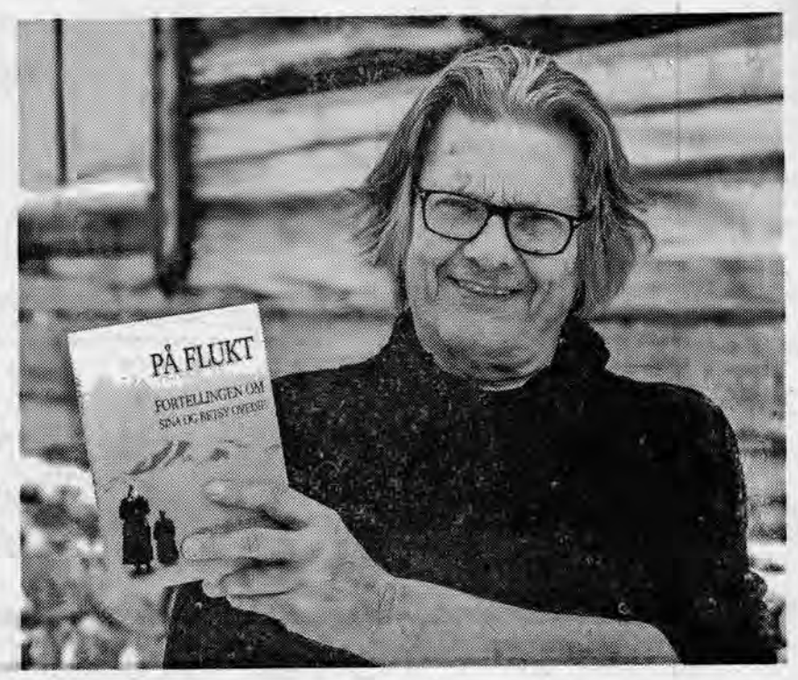

Ragnar Kokkvoll på Røros har skrevet boka om Sina og Betsy. Han er i full gang med bind to, som skal handle om tiden etter at mor og datter utvandret til Canada.

Av Ragnar Kokkvoll

I arbeidet med boka «På flukt» — fortellingen om Sina og Betsy Ovedie», var Fjeld-Ljom av uvurdelig betydning. Aller først det faktum at fortellinga om fattigjenta som kom gående opp Gauldalen for å finne et sted å føde sitt barn, står i Fjeld-Ljom den 18. november 1895. Uten denne notisen ville hendelsen forsvunnet helt, det ville heller ikke blitt ei bok av det.

Jeg fulgte Sina og dattera Betsy i vel 15 år fram til de emigrerte sommeren 1911. De fleste av disse årene bodde de på Trøhaugen i Ålen. For å skape ei mest mulig sannferdig fortelling — boka er en dokumentarroman og sakprosa — var det nødvendig å finne så mange fakta som mulig, særlig av lokal karakter.

Derfor saumfor jeg 16 årganger av avisa. Her fant jeg notiser om vær og vind, om fantefølger på vei gjennom bygdene, om tyfusepidemien som herjet i Ålen. Om gruveulykker som ingen husker, notiser om emigrasjon, om båtulykker på Atlanteren. Og mye, mye mer. I tillegg til å fargelegge teksta gjør dette boka også til ei lita historiebok om de lokalle forholdene i Ålen. Blant annet.

Lest av de fleste

All denne lesinga ga meg også et bilde av hvor mye av nyheter som Fjeld-Ljom brakte ut til distriktet i disse årene. Opplaget sies å ha vært rundt 2000, så det er ikke tvil om at avisa ble lest av de aller fleste. Her fant folk lokale nyheter så vel som hendelser nasjonalt og internasjonalt. For eksempel blir ødeleggelsene etter jordskjelvet i San Fransisco i 1906 fulgt over flere nummer.

Men ikke bare nyhetene: Vi finner også den frisinnede vinklingen, under Olaf Berg var den nærmest revolusjonær. Hans oppgjør med Klrke, Konge og Kobberverk, hans sylkvasse kommentarer til udugelige politikere, hans støtte til arbeiderne under Storstreiken i 1901, alt dette er eksempler som forteller at avisa var en viktig opinionsdanner og at den viste vei inn i en ny tid.

I sommer var en stor delegasjon fra Mittetdalens hitorielag på Røros-besøk, for å gå i fotsporene til Sina og Betsy Ovedie, fra Mittet i Romsdalen. Historien om Sina og Betsy er blitt bok, med utgangspunkt i en notis i Fjeld-Ljom. Historielaget besøkte derfor også Pressemuseet. Foto: Ragnar Kokkvoll.

Gamle Glimt

Fjeld-Ljom 1918:

Johan Falkberget er en aktiv medarbeider. I betraktningene Fjeldungdommen uttrykker han sin kjærlighet til fjellet: «Jeg har sittet mellem ruinerne i Forum Romanum og ønsket mig hjem til eldhuset nordmed Rugelsjøen. Ja slik kan fjeldfolks sind være lænket til fjelderne. Hæder over vore fædres minder! Held følge fjeldets ungdom!»

Fjeld-Ljom -1918:

Tross krigen er det stor aktivitet, ikke minst når det gjelder å skaffe seg elektrisk strøm. Fra Os meldes det om lysfeber på grunn av mangel på parafin og osende karbidlykter, med oppfordring om å samles om Brufossen, i stedet for mange små anlegg. Dalsbygdens lysanlegg har behov for stolper og trematerialer til kraftstasjon og damanlegg. Støren og Singsås får felles elektrisitetsverk i Burufossen, mens det i Sivilla på Strømmen i Alvdal blir kraftverk for Auma, Fåset, og Fådalen og noe til Strømmen.

Daniel Mortensen startet «Waren Sardne» for å tale reindriftens interesser.

Samisk avismann

I 2017 passerte vi 100-årsmerket for første samiske landsmøtet. Intiativtaker til dette førse landsmøtet var Elsa Laura Renberg (1877—1931) fra Helgeland. Datidens andre store samiske leder, Daniel Mortensson (1860—1924) fra Elgå/Røros, var møteleder og en av foredragsholderne.

Mortesson var født i Verdal, oppvokst i Jàmtland, tok lærerutdannelse i Østersund, forlot lærergjerningen etter fem år og gikk tilbake til reindriftnæringen. I 1905 kjøpte han gården Svukuriset på østsida av Femunden i Engerdal og bosatte seg der. Senere flyttet han til Røros, hvor han bodde fram til sin død.

Han skulle bli den kanskje mest framtredende talspersonnen for samefolket på norsk og svensk side i det sørsamiske område. Etter at han bosatte seg på Svukuriset, tok han fatt på sitt store livsprosjekt — å organisere samene. I 1907 var han med på å stifte «Sødre Trondheims Lappeforening» og året etter tilsvarende i Nord-Trøndelag. Og så gikk veien videre til det første samiske landsmøtet i Tråante (Trondheim) i 1917.

Arbeiderpartiet var det politiske partiet som tiltalte Mortensson mest og han prøvde først å få gjennomslag for samiske spørsmål der, men uten å få særlig gjennomslag. I tiårene før og etter århundreskiftet 1900, ble det etablert aviser som talerør for politiske partier, grupperinger og bevegelser. Også Mortensson mente det var nødvendig, og slik ble den til, den avisa som kom til å bli å få størst betydning for den første samepolitiske mobiliseringen. Høsten 1909 fikk han med seg «Søndre Trondheims Lappeforening» på et avisforetak.

15. januar 1910 kom den første Waren Sardne ut. Det sørsamiske navnet er i ulike sammenhenger oversatt med «Budskap fra fjellet», «Ord fra fjellet» eller «Stemmer fra fjellet». Avisa ble trykt i Ødegaards Trykkeri på Røros. Johannes Iv. Ødegaard hadde vært redaktør, trykker og altmuligmann for Mauren (senere Arbeidets Rett) siden 1907, og fikk nå et nytt trykkeoppdrag. Dermed ble det også en viss stoffutveksling mellom de to avisene. Da Arbeidets Rett fikk eget trykkeri, med Ødegaard som faktor, fulgte Waren Sardne med

Daniel Mortensson ville bruke avisa til å verne om reindriftsnæringens interesser og tale deres sak overfor myndighetene. Likestilling med landets øvrige befolkning var et krav som ofte ble tatt opp i spaltene.

Avisa var klart politisk, men skulle ikke knytte seg til noe enkelt parti. «At gaa i gang med partidannelse nu med det samme er meningsløst da vi jo ikke vet hvilket politisk parti der vil ta sig av vor sak», skrev Mortensson.

Den samiske avisa ble lagt merke til og hilts velkomen av engasjerte samer, men også av andre. Både Martin Tranmæl og Johan Falkberget skrøt av Daniel Mortenssons evne som redaktør.

Opplaget nådde nesten 400 eksemplarer, men stagnerte. Abonnentene bodde spredt, og det kunne være vanskelig å få avisa fram til alle. I 1910 var de 200 abonnentene spredt på 90 forskjellige poststeder. Allerede etter to år var det klart at økonomien gikk på sumpene. Ved årsskiftet 1913/14 måtte Mortensen gi opp avisforetaket.

Arne Ingar Bækken

Unni-Lise og Ola —Unikt tospann

Høsten er full av boklanseringer, både lokalt og nasjonalt. Ei bok med stor interesse er boka «Unikt tospann» som handler om kunstnerparet Unni-Lise og Ola Jonsmoen. Utgiver er Smith-Reklame med Per Roar Øian på Tynset, stor produsent og utgiver av lokal litteratur, mens redaksjonsarbeidet er utført av Randi Arnestad og Gunn Strømsøyen Hvamstad.

Unikt tospann er ei bok med spesiell interesse for alle med tilknytning til Fjell-Ljom, det gjelder ikke minst oss som arbeider i det tradisjonsrike avishuset ved Hyttelva og en gang i året produserer avis på gammelmåten.

Unni-Lise og Ola Jonsmoen er ganske sikkert de to bidragsyterne som kan se tilbake på bidragsvirksomhet til Fjell-Ljom, så vel den gamle som nye utgaven og ikke minst blyavisen. Allerede som realskoleelev begynte Ola å sende bidrag. I starten var det dikt, men etter hvert ble det noveller, essays og betraktninger, dessuten diskusjonsinnlegg om aktuelle temaer. Bidraga økte i omfang og variasjon fra slutten på 40-åra og begynnelsen på 50-åra. Ola gikk nå på gymnas, oppfulgt av studier ved universitetet og lysta til å meine og å skrive var stigende. Etter hvert ble innlegga illustrert med streksterke tegninger, signert U-L. H. Unni Lise Hansen, fra 1959 Jonsmoen. Det ble enkeltillustrasjoner, men også serier, illustrerte barnerim og ikke minst hverdagsfilosofen «Ole Dofton» med sine underfundige betraktninger fra dagliglivet. En populær institusjon i Ljom'n.

Unni-Lise har levert bidrag i 67 år, mens Ola har vært bidragsyter i over 70 år. Et enestående og populært innslag i avisen. Et innholdsrikt par gir ei innholdsrik bok, med mange ulike temaer, og rikt illustrert av Unni-Lises fargeglade arbeider, men også bidrag fra mange kunstnervenner. Blant bidragsyterne er også Fjell-Ljoms tidligere redaktør, Jens O. Jenssen.

Unni-Lise og Ola Jonsmoen har levert bidrag til Fjell-Ljom i mer enn 60 år. Nå kommer boka om de to kunstnerne.

I Svartvika sto døran oppe

Innholdsrik bok av Astrid Marie Sæther.

Femundsmarka inneholder mye spennende historie. Det gjaldt å utnytte ressursene, dessuten hadde Verket behov for arbeidshjelp og tjenester, så gardsbruk og boplasser ble etablert på viktige steder i marka. Svartvika i sørenden av Feragen er et slikt gardsbruk, tidligere en aktiv boplass for flere familier, i glede og slit, i dag en nedlagt gard. Tar du den kjente ruta fra Langen til Ljøsnavollen kan du oppleve Svartvika i dag og fornemme litt av livet som har vært.

Nå har Astrid M. Sæter dykket ned i Svartvikas historie. Gjennom samtaler med folk med spesiell tilknytning til stedet og gamle bilder har hun laget ei innholdsrik bok. Den forteller om dagliglivet i skogen med tømmerhogst og fløting. Om slit og arbeid for å sikre tilværelsen, men også om samhold og fellesskap.

Boka ble lansert og vel mottatt i forkant av Litteraturfest Røros, og Sæther sier sjøl: «Det gleder meg at folk er interessert i boka, og at også hverdagsmennesker kan få slippe til med sin historie. Å få vokse opp på en gård ytterst i Femundsmarka på 1900 - tallet uten veiforbindelse er spesielt, så dette er viktig lokalhistorie. Dessuten kan boka gi god trim for både hode, hjerte og smilebånd.»

Sæther har en spennende yrkeskombinasjon; skribent og sjukepleier. Hun har en del tanker om betydningen av arbeid med bilder og historie, og dette er noe som ligger hennes hjerte nært: «Når et menneske har levd noen år og blitt gammel nok, når husken er god og opplevelsene mange, vil en reise tilbake i tiden være av stor verdi, også for generasjonene som kommer etter. Livet til de som har levd før oss kan gi inspirasjon og stabilitet, både i glede og sorg under egen livsreise. Samtidig så tenker jeg alle eldre har på et eller annet tidspunkt behov for å fortelle sin historie, samle trådene og gå gjennom det liv som er levd.»

I boka siteres en av hennes fortellere, Bjarne Fridar (Solli): «Livet har mange epoker, nå er jeg på tampen av et langt liv. Det er spesielt å ikke kunne se framover, blir så man lever på minner.»

«Det er ikke alle forunt å ha en så spesiell historie som de i Svartvika, som også er godt lokalhistorisk stoff. Men alle menneskers historie er av verdi, og den kan komme fram på så mange måter, gjerne gjennom et fotografi som også er et godt utgangspunkt for en samtale», avslutter Astrid, som selv har 180 gamle og nye bilder i boka.

«I Svartvika sto døran alltid oppe» er utgitt på Fjellheimen Forlag, et aktivt forlag med stadig interessante og viktige utgivelser.

Ein sivildøl pumpar jern

Ein treng ikkje vere vektløftar for å ha behov for å trene styrke. Ein som held til i utkanten av symboltunge byar og kjøpesterke tettstader har frå tid til anna eit visst behov for å pumpe jern. Eg snakkar av eigne erfaringar om mentale behov, og må legge til at ein som frivillig bur meir enn eit steinkast eller to frå merkantile snarkjøp og offentlege trafikknutepunkt berre har seg sjøl å takke. Det rare er at ein trivs. Det kan kome av at ein oppdager kor inderleg fritt og godt og vederkvegande det er å leve eit kvardagsliv i skogen, eller i bjørkbandet eller på fjellet.

Om ein tar eit lite attersteg til vår nære histori, var det sjeldan fullt så frivillig at folk busette seg i utkantene. Den tid hadde dei som slo seg ned utafor allfarveg, gode grunnar for det. Ein nyrydda fann seg ein jordlapp, ei potet-trø og ein utslått. Det fans livberging i ein avkrok, og etter ein mannsalders slit vart utmarka til innmark, og avkroken ein stad der somme leita seg stillsame tumleplassar for sitt kvardagsliv. I dag er det både livssyn og stridsinn som held folk fast i periferen.

Vi har valt det til vårt heimepunkt på kartet, men av og til kan ein frivillig migrant miste motet. Da trengs meir enn musklar. Da treng vi tukte motløysa og finne enkle rådgjerder, for eksempel overtyde seg sjøl om den sanninga, at utkanten ligg midt i verda, og fins over alt. At ein er eit slags geografisk sentrum om ein bur øvst i Sivildalen. Det vil ikkje seia at eg er ein slags praktiserande internasjonalist. Men ein verdensborgar er eg, eit menneske som deler glede og frykt med milliarder av andre. Vi har felles fleire eigenskapar som frykt, leikelyst og død. Småungar skrik på same måten over alt i verda. Seinere får vi ulike uttrykk for personlegdom og sjel.

Kulturbetinga skilnader, ja visst, eg med min dialekt vil ikkje forstå kinesisk om eg ikkje får det innlært, og kinesarane forstå ikkje mine ord fra Alvdal. Men får med tid på oss oppdagar vi at vi er i same båt, rett ut sagt medmenneske.

Har vi vondt for å akseptere det, får vi pumpe jern til hjernen fattar faktum.

Ola Jonsmoen

Ljåen ble ivrig brukt i slåttonna på Svartvika under siste krig.

Fjeld-Ljoms personale ca. 1907

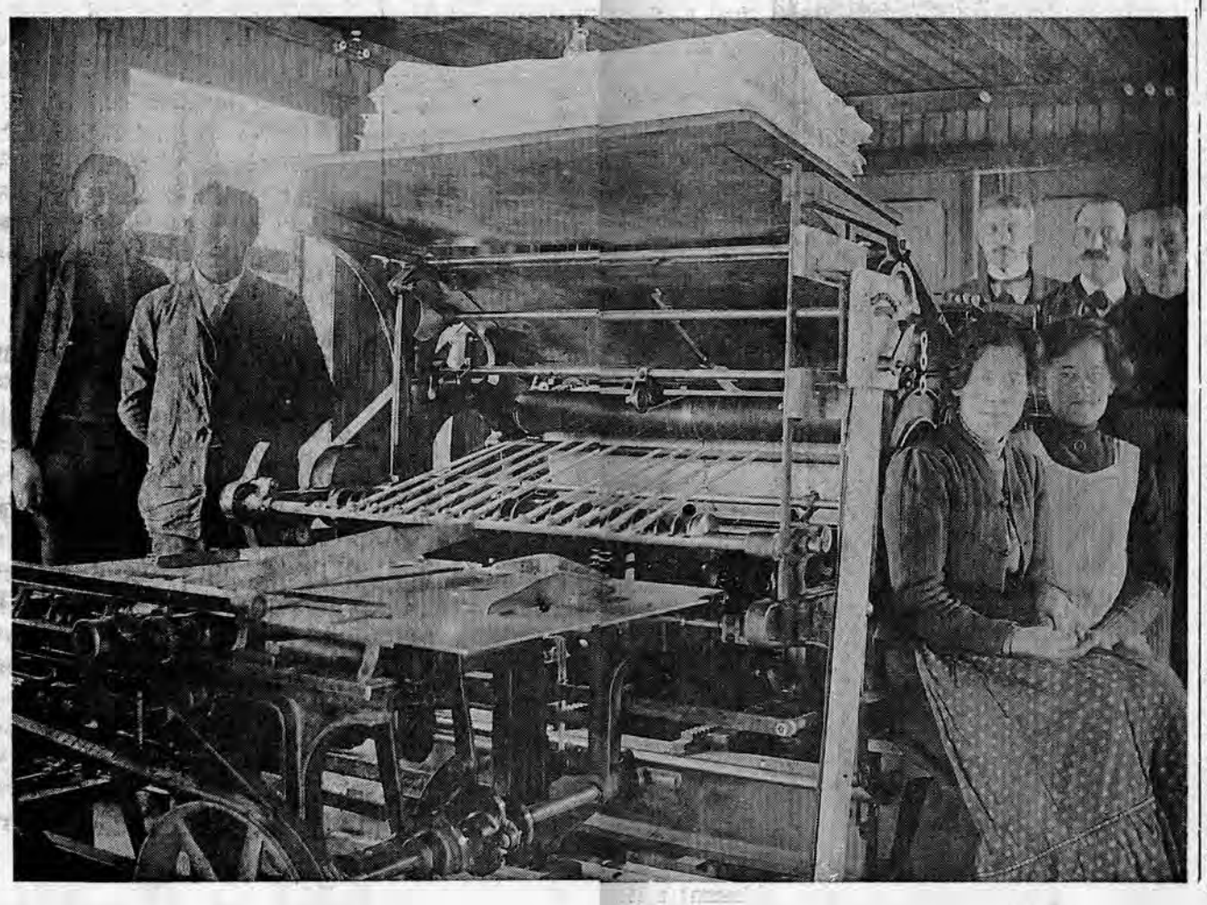

Bak f.h. setterske Ingebrg Anna Stuedal, faktor og eier Kristian Floor, muligens forretningsfører Ole Strømmevold. Foran f.h. setterske Ellen Marie Dille og setterske Kristine G. Ødegård. På venstre side av pressa antakelig faktor Johannes O. Borchrevink, til slutt en ukjent.

Bildet er tatt i setteriet, men altså før settemaskinene kom. Det var setterskene som sørget for at avisen ble satt og kunne trykkes.

Dette er et svært interessant bilde fra Fjeld-Ljoms gamle avishus ved Hyttelva. Det er ikke ofte vi finner bilder av personalet og utstyret. Slike bilder kommer aldri på trykk i avisen. Men Torbjørn Floor, tidligere maskinsetter i Fjeld-Ljom, med bestefar og far i samme avis, hadde et fotoalbum med mange spennende bilder.

Kanskje det er flere som har bilder som forteller Fjeld-Ljoms historie, så kikk etter og ta kontakt.

Ingeborg Anna Stuedal forteller

Settersken Ingeborg Anna Stuedal må sies å være Fjeld-Ljoms grand old Lady. I 1946 er Anna Stuedal 85 år og begivenheten markeres med intervju i avisen, signert Str. og hyldingsdikt fra EE, antakelig Eystein Eggen.

«Du sto med dine typer som for et vigslet alter, og fram av dine klyper sprang mange lange spalter».

Ingeborg Anna var bare 17 år da hun begynte i Fjeld-Ljom. Samme året som Iver Olsen, seinere Berg, startet opp. Han hadde blitt oppsagt, andre sier han sa opp, i Fjeldposten og startet for seg sjøl. Det var skralt med utstyr, det besto av noen kasser med skrift og ei presse som måtte dras med handkraft. Det var ei stri tørn for gutta som drog pressa. Opplaget var 400 aviser med 200 aviser i timen, så det ble vonde rygger og blemmer på hendene.

Arbeidsdagen startet kl. 7 og kunne vare til 8 om kvelden, før arbeidet var ferdig. Til å begynne med holdt Fjeld-Ljom til på et rom i annen etasje i Reimersgarden. «Der sto vi foran typekassene, der ble pressa kjørt, der dreiv avisguttene på og der satt Berg og redigerte». Dårlig lys var et problem. De fikk noe elektrisk lys fra Røros verk, men det var verre for øyene enn parafinlampene. Til tross fordårlig lys, kunne Anna fortsatt lese avisen uten briller på 85 årsdagen.

Ingeborg Anna holdt på, med noen avbrekk, til 1936. Startlønna var på 4 kr. uka, men etter en måneds opplæring, ble det 5 kroner, og hun syntes det var bra lønn. 5 kr. var mye penger på den tida. Men bare halve lønna av det karene fikk. Som enslig forsørger kunne det være vanskelig å få endene til å møtes. Ingeborg Anna forteller at de streiket i tre dager en gang.

Sykkelen var gull verd før bilen ble allemannseie

Da sykkelen kom til Norge

Av Arne Espelund

Oppdalingen Inge Krokann har skrevet om endringene norsk landbruk på 1800-tallet, og fikk inn i norsk språkbruk ordet hamskifte for summen av alt som foregikk. Av gode grunner begynner han med transport, som ble adskillig forbedret med hovedbanen til Eidsvoll i 1854. Da var dampskipstrafikken på Mjøsa alt i gang. For dem som bodde nær aksen Oslo-Lillehammer betød det enorme fordeler for handelen Siden den gangen er Gudbrandsdalsost et begrep: ost av søt kumyse tilsatt fløyte og geitemelk.

SEPARATOREN

Med nytida kom slåmaskinen og mjølke-separatoren. Nye sparebanken kunne tilby lån for kjøp av slikt utstyr mot pant i eiendom.

Jeg synes at sykkelen hører heime i familien av godt, nytt utstyr. Oppslag i standardverk forteller at den er et produkt av 1700-tallet. Først ble den sparket, så fikk den et stort hjul med faste pedaler, som av god grunn ble kalt «Veltepetter» ut ifra det franske Velociped. Å komme opp på setet var like vanskelig som å sette seg i sadelen på en hest. Til det fikk man stigbøyler, — vistnok utvikla av mongoler.

1870-TALLET

Den sykkeltypen vi kjenner stammer fra 1870-tallet. Da kom kjede og utveksling, og syklene ble meget lavere. Sykkel kommer fra engelsk bicycle en fornuftig nyskaping i likhet med (automo) bil og (omni) buss.

Mitt forhold til sykler går tilbake til 1940-tallet og livet på en fjellgård i Tolga. En dag i august 1943 er et spesielt minne: oppe på loftet lå ungkona på garden og ynket seg. En komplisert fødsel var på gang. Jeg var en av mange hjelpere og fikk som oppgave å hente en Petromax-lampe nede på bygda. Det var nye løs grus på veien, og jeg kollkjørte, slik at forhjulet ble til et 8-tall. Jeg var dobbelt ulykkelig: det sto om liv og død, samtidig som en sykkel var blitt ubrukelig. Alt gikk likevel bra og barnet er nå i pensjonsalderen.

BY UTEN BILER

Prøv å forestille deg en by uten biler. Slik var mitt Oslo på 1940-tallet. Sykler var gull verdt, ikke minst for matauk. Vi hadde en parsell hvor vi dyrka poteter, som endte som lomper eller ble stekt i tran, noe en lukta på lang lei. — Min bror hadde studert i Tyskland og hadde med seg helm en «Wanderer» sykkel. Men etter noen måneder var dekkene utslitte, og det viste seg at de ikke var som våre norske med innlagt tråd, men med en «vulst» felg .Hva gjør man så? Jo, vi surret med tjæreband eller papirhyssing. Det ble nokså humpete, og hyssingen gikk i oppløsning ved første regnskyll

Jeg forsøkte meg med en vits på engelsk, med spørsmålet: how do you make a bicycle? Svar: You just take two icycles, men den har ikke slått an. Engelskmenn oppfatter bare istapp og ikke ordspillet. Vi begynte å sykle i 10-årsalderen. Nå er visst lavalderen 3 år.

Når du tipper

Husk å gi Pressemuseet
Fjeld-Ljom grasrotandelen

Org.nr 998 587 611

Nasjonalbiblioteket:

Gamle lokalaviser på nett

Av Jan Erik Øvergård

Nasjonalbiblioteket (NB) forvalter store deler av vår felles historiske arv. Avisene er en del av denne arven, og stadig flere gamle aviser blir tilgjengelige for alle interesserte, via internett, på nettadressen www.nb.no. Nå er også de første årgangene av Røros-aviser digitalisert.

Det er noen årganger av Arbeidets Rett som alt kan søkes opp på nettet, nærmere bestemt de 300 avisene fra januar 1918 til desember 1923. Foreløpig finnes ingen av de andre rørosavisene fra denne tiden skannet inn og gjort tilgjengelig på nettet, men dette vil komme.

Avdelingsleder Svein Arne Solbakk ved NB sier at de har ikke mindre enn 75 millioner avissider som skal digitaliseres, og de er knapt halvveis i arbeidet. Hittil er cirka 32 millioner avissider skannet inn, og om NB får beholde dagens ressurs til avisdigitalisering, så vil de i all hovedsak være ferdig med avisdigitaliseringen om ti år, sier Solbakk.

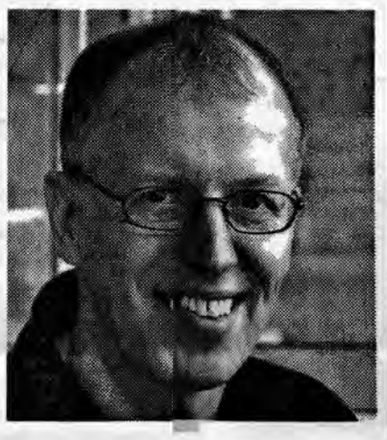

75 millioner avissider skal digitaliseres, sier avdelingsdirektør Svein Arne Solbakk ved Nasjonalbiblioteket.

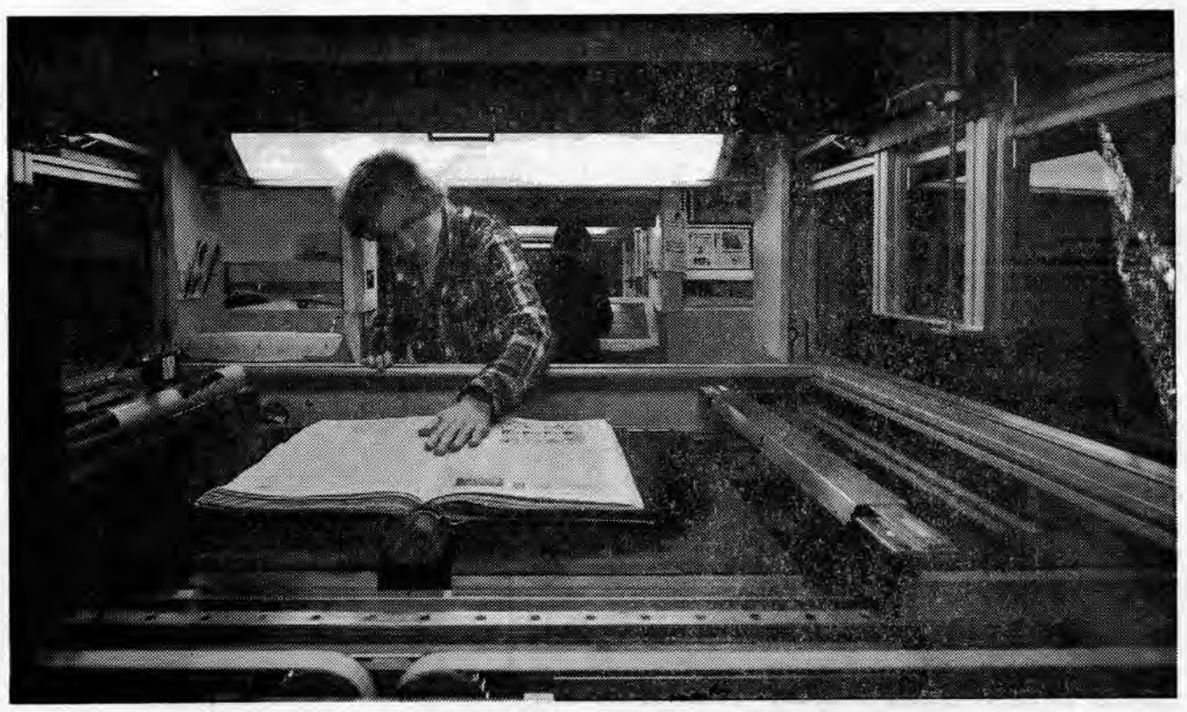

RETTIGHETER

Nyere aviser kan også søkes opp på nettet, men det er bare aviser eldre enn fra 1924 som kan leses online. Årsaken til dette er at alle rettigheter til publisering og distribusjon av avisene (som andre åndsverk) ligger hos utgiver. Ønsker man å lese i nyere utgaver av avisene kan dette gjøres i bibliotekets lokaler.

De gamle Røros-avisene finnes også innbundet ved Røros Bibliotek, for de som er nysgjerrig på hva avisene skrev om i gamle dager. Men leter man etter noe spesielt, kan det være en tidkrevende øvelse å lete gjennom de store permene.

SØK I FRITEKST

Den store fordelen ved avisene som gjøres digitalt tilgjengelig over www.nb.no, er at man kan søke i fritekst i avisene. Teksten tolkes automatisk ut fra de digitaliserte bildene. For nyere aviser blir resultatet av dette meget nøyaktig, mens det er litt større ufordringer knyttet til å tolke teksten ut fra gamle aviser med gotisk skrift. Men ved hjelp av de søketeknikker som er tilgjengelig, så vil man likevel ha gode muligheter til raskt å finne teksten man er på jakt etter.

For eksempel vil man ved å søke i de 300 tilgjengelige utgivelsene av «Arbeidets Rett» få 47 treff på søkeordet «Falkberget»

Avdelingsleder Solbakk ved NB kan ikke si når de første årgangene av Fjeld-Ljom og de andre Røros-avisene vil bli digitalisert, men vi kan jo håpe at disse avisene rykker fram i køen, også fordi Røros har et pressemuseum.

Et søk på «Falkberget» gir 47 treff i de 300 utgavene av «Retten i tidsrommet 1918-23. Også annonsesidene er digitalisert og søkbare.

Da første verdenskrig kom i lokalavisene

I våre dager er lokalavisene så lokale, at man kan tro at en eventuell ny krig ikke vil bli omtalt før fiendtlige soldater passerer Sjåfram.

Det var annerledes i juli 1914, da Europa sto på randen av første verdenskrig. 27. juli, dagen før selve krigsutbruddet, to måneder etter skuddene i Sarajevo, var krigsfaren omtalt i flere artikler i både «Fjeld-Ljom» og «Arbeidets Ret».

For drøye hundre år siden var mediebildet et helt annet enn i dag. Det fantes verken radio- eller fjernsynssendinger. Internett var ikke oppfunnet, og telefon noe som var forbeholdt de få. Riksavisene nådde ikke Røros i store opplag, så for veldig mange var lokalavisene eneste kilde til informasjon — også når det gjaldt det som skjedde ute i den store verden.

Derfor er det ikke til å undre seg over at krigsfaren, selv om den altså ikke direkte truet verken Røros eller Norge, er behørig omtalt i lokalavisene.

«Gale militarister»

Selv om rapporteringen i den lange artikkelen er nøytralt informerende, gir likevel «Arbeidets Ret» til kjenne sitt syn på opptrappingen av konflikten. I tittelen slås det fast at «De med klar adresse til Østerrike gale militarister lager cyklon», og Tyskland, som de land som først og fremst hisser til krig. I en annen artikkel henvises til russiske aviser, som påstår at «Keiser Wilhelm og Tyskland er den egentlige anstifter av den truende verdenskrig.»

Man skal ikke lese mye i «Retten» fra denne tiden før man skjønner at avisen var solid plantet på sosialistisk side i det politiske landskap, og alltid tok arbeidernes parti. Derfor var nok avisen også skeptisk til en militær løsning på konfliktene. Både antimilitarisme og avholdssaken sto sterkt blant sosialister og sosialdemokrater på denne tiden.

Fjeld-Ljom sto på denne tiden ikke like langt til venstre, selv om avisen i tidligere år hadde hatt ry på seg for å være en radikal avis.

«Europa i brann»

Tittelen på hovedartikkelen til Fjeld-Ljom dagen før krigsutbruddet, er mer nøytral: «Bryter verdenskrigen løs?». Men i artikkelen legger heller ikke Fjeld-Ljoms redaktør skjul på hvem som må bære ansvaret: «Det ser ut til at Østerrike for enhver pris vil ha krigen», skriver avisen, og slår fast at hele Europa kan komme i brann på grunn av de allianser som bygges.

Av Jan Erik Øvergård

Faksimile av artiklene i «Arbeidets Ret» (t.v.) og «Fjeld-Ljom 27. juli 1914, dagen før utbruddet av første verdenskrig.

NiLa Grafiske AS
holder til på Autotomta
Du treffer oss på telefon:
90525792 - 90899497
Torgunn og Lars Magne

Trykksaker-profilering -dekor-skilting-kopitjenester

Vi betjener næringsliv - foreningsliv - private kunder

Konkurransedyktige priser

RASK LEVERING

NiLa Grafiske as
Osloveien 14, 7374 Røros – Tlf. 73200588